

ВІДГУК
офіційного опонента Марцевої Людмили Андріївни на дисертацію
Герасимчук Олени Леонтіївни
«Формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі
професійної підготовки» на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Проблема формування екологічної компетентності майбутніх фахівців має в педагогіці непересічне значення. У контексті впровадження освіти сталого розвитку зазначена тема дослідження набула значної актуальності. Сучасна екологічна криза спонукає до переосмислення відносин в системі «людина-природа» й пошуку шляхів їх гармонізації. Спрямованість України на інтеграцію в світовий виробничо-технологічний та інформаційний простір зумовлює необхідність підвищення екологічної культури і професіоналізму фахівців.

Реалізація положень Болонської декларації у вищих навчальних закладах України зумовлює створення системи щодо визначення рівня компетентності випускників різного профілю. З огляду на це формування стійкої екологічної позиції та професійної компетентності випускника вищого навчального закладу нині є одним з актуальних завдань сучасної професійної підготовки майбутніх гірничих інженерів, які безпосередньо взаємодіють з природою і приймають рішення щодо екологічної безпеки виробництва. Це впливає на усвідомлення власної причетності до екологічних проблем, урахування в професійній, суспільній і побутовій діяльності наслідків впливу на довкілля, що характеризує особистість фахівця як екологічно компетентну.

Професійну компетентність майбутніх гірничих інженерів сьогодні складно уявити без високого рівня екологічної грамотності та постійного піклування про природу, а тому актуальність теми наукового дослідження Герасимчук О.Л. «Формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки» є актуальною, важливою для теорії й методики професійної освіти.

У дисертаційній роботі чітко з'ясовано стан дослідження обраної проблеми, визначено актуальні напрямки формування екологічної компетентності студентів гірничих спеціальностей. На цій підставі окреслено власну позицію автора щодо проблеми формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки.

Герасимчук Олена Леонтіївна сформулювала базові категорії дослідження «екологічна освіта гірничого інженера», «екологічна компетентність гірничого інженера». Авторка дисертації на основі стану становлення гірничої справи та гірничої освіти за кордоном та в Україні доводить, що екологічна освіта та виховання набувають статусу інтегруючого фактора освіти загалом. Дисертантка розробила модель формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки, визначила критерії та рівні сформованості екологічної компетентності, експериментально перевірила ефективність технології формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки.

У дисертації широка джерельна база наукового пошуку (318 найменувань, з яких – 20 іноземними мовами), що і забезпечило ґрунтовне виконання наукового дослідження та розкриття теми наукової роботи.

Варто зазначити, що дисертація Герасимчук Олени Леонтіївни побудована на міцній теоретичній основі дослідження, яка розкриває дидактичні основи екологічної освіти, положення компетентнісного підходу; формування екологічної компетентності, моделювання системи екологічної освіти та формування екологічних знань студентів упродовж навчання тощо.

Наукові результати дослідження було отримано завдяки використанню низки загальнонаукових теоретичних та емпіричних методів.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу і загальних висновків, а також списку використаних джерел і додатків.

У вступі дисертантка обґрунтовує актуальність і доцільність дослідження, формулює мету, завдання, об'єкт, предмет; визначає його теоретичну основу,

розкриває методи, наукову новизну, теоретичну і практичну значущість; представляє результати апробації і впровадження.

У першому розділі «Теоретичні основи формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів» дисертантка представила категоріальний апарат дослідження, здійснила аналіз становлення гірничої справи й освіти за кордоном та в Україні, обґрунтувала наукові підходи до формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів. У результаті здійсненого аналізу базових понять дослідження, зокрема «екологія», «екологічна освіта», «екологічна освіта гірничого інженера», «екологічна компетентність», дисертантка визначила сутність поняття «екологічна компетентність гірничого інженера», яка спрямована на розв'язання екологічних проблем гірничого виробництва.

У другому розділі дисертації «Обґрунтування структурно-функціональної моделі формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів» Герасимчук О.Л. проаналізувала професіограму випускника вищого навчального закладу за напрямом «Гірництво», у якій особливу увагу приділено тим якостям і властивостям особистості, що відсутні в державному стандарті та освітньо-кваліфікаційній характеристиці з напрямом «Гірництво».

На увагу заслуговує той факт, що при створенні моделі-професіограми на основі компетентнісного підходу, Герасимчук Олена Леонтіївна встановлює певну ієрархію та взаємозв'язок понять «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність», «екологічна компетентність», «готовність», «майстерність», «професіоналізм». У запропонованій професіограмі дисертантка встановила взаємозалежність зазначених понять і визначила основні функції гірничого інженера в майбутній професійній діяльності згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою. Професіограма майбутнього гірничого інженера містить цільовий, базовий та операційно-діяльнісний компоненти, що, на нашу думку, дозволяє сучасному інженеру гірничого профілю оволодіти не лише певним набором професійних і методологічних знань, умінь і навичок, а й умінням організувати свою діяльність.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури щодо поняття «екологічна компетентність», дисертантка запропонувала та обґрунтувала компоненти екологічної компетентності майбутнього гірничого інженера: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та аксіологічний. Відповідно до зазначених компонентів, дисертанткою обрано критерії сформованості екологічної компетентності (ціле-мотиваційний, інформаційний, операційно-діяльнісний, ціннісний) та обґрунтовано показники та рівні сформованості екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів.

Розроблено структурно-функціональну модель формування екологічної компетентності майбутнього гірничого інженера, усі компоненти якої взаємопов'язані, взаємообумовлені працюють на кінцевий результат – формування в майбутнього гірничого інженера екологічної компетентності в процесі професійної підготовки. Важливо, що запропонована дисертанткою модель, враховує соціальне замовлення і складається з цільового, організаційно-змістового, процесуального та результативного блоків.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка моделі формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів» Герасимчук Олена Леонтіївна представила розроблену та експериментально апробовану авторську технологію формування зазначеної компетентності. У дослідженні дисертантка використала комплекс методів дослідження (теоретичні, емпіричні, обсерваційні, прогностичні), залучила експертів – провідних фахівців галузі. Проведені дослідження дозволили визначити основні проблеми організації екологічної освіти майбутніх гірничих інженерів. Переконливим є висновок дисертантки, що запропонована нею технологія формування екологічної компетентності – це технологічна модель взаємодії викладачів і студентів у процесі навчання. Модель включає планування, організацію та проведення особистісно-орієнтованого реального процесу за умови забезпечення комфортності для всіх суб'єктів педагогічної діяльності. У розділі окреслено етапи авторської технології, до кожного етапу визначено цілі, зміст, форми та засоби формування екологічної компетентності майбутнього гірничого інженера.

Заслужують на увагу і результати дослідження, які були наведені дисертанткою. У результаті підготовчого та констатувального етапу експерименту з'ясовано, що значна кількість студентів напряму «Гірництво» мають недостатній рівень функціонування екологічної компетентності. Тому забезпечення процесу цілеспрямованого її формування мало на меті усунення прогалин у мотиваційній, когнітивній, діяльній та аксіологічній сферах екологічної компетентності. Аналіз результатів формувального етапу експерименту засвідчив суттєве зменшення кількості студентів із початковим рівнем екологічної компетентності (з 52,8% до 10,18%). За допомогою математичних методів статистичної обробки автором підтверджено ефективність запропонованої технології на основі розробленої моделі формування екологічної компетентності майбутнього гірничого інженера.

Схвалення заслуговує програма вивчення навчального факультативного курсу «Особливості формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів», підготовлена Герасимчук О.Л. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 6.050301 «Гірництво».

Автореферат і опубліковані Герасимчук О.Л. наукові праці повною мірою відображають зміст дисертації, структуру, головні положення та висновки наукової роботи. Позитивно оцінюючи виконану дисертаційну роботу за її актуальність і важливі результати, висловимо деякі зауваження і побажання.

1. Заслужує на високу оцінку аналіз великої кількості базових понять дослідження. На наш погляд, їх кількість варто було б скоротити, а приділити більше уваги авторському визначенню поняття «екологічна компетентність гірничого інженера», яке подано в першому розділі.
2. Відповідно до структури екологічної компетентності майбутніх фахівців важливим є готовність приймати рішення і діяти в довіллі з мінімальною шкодою для нього, відповідальність за екологічні наслідки своєї діяльності. Тому вважаємо, що до зазначених у моделі критеріїв сформованості екологічної компетентності варто було б додати інтегративний елемент готовності та відповідальності майбутнього гірничого інженера.

3. Цілком виправданим є здійснений дисертанткою аналіз різних форм навчальної діяльності, що використовувалися для формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів. Проте в дисертаційній роботі, на жаль, не висвітлено ролі позааудиторних заходів, факультативів, практик студентів, які відіграють велику роль у формуванні обізнаності майбутніх фахівців із екологічною проблематикою та усвідомленням екологічних проблем місцевого значення.
4. На нашу думку, у розділі 3 слід було більше уваги приділити ролі фахових дисциплін у формуванні екологічної компетентності гірничих інженерів.

Вказані зауваження мають рекомендаційну спрямованість і не впливають на загальну високу оцінку результатів дослідження Герасимчук Олени Леонтіївни «Формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки». Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням рецензованої дисертації.

Аналіз дисертаційної роботи свідчить, що вона відповідає вимогам департаменту атестації кадрів Міністерства освіти і науки щодо робіт такого типу, а її автор Герасимчук Олена Леонтіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент – кандидат педагогічних наук,
заступник директора Вінницького регіонального
центру оцінювання якості освіти

Марцева Л.А.